

OTKA ZÁRÓJEL -----Részletes jelentés **2009 febr 26. állapot**

Részletes szakmai beszámoló

A kutatási koncepció időszerűsége napjainkban

A kutatások megindulásakor (2003) a téma aktualitását a következőképpen indokoltam: A közép-és kelet európai régió országait különösen a rendszerváltás óta olyan kihívások érték, amelyek hosszú szünet után ismét a társadalmi önszerveződésre, vagyis az egyéni- és csoportkezdeményezésekre irányították a figyelmet. Míg az angolszász országokban, az angol-amerikai nyelvterületen hosszú évtizedek óta mint a történeti, mint az egykorú kutatásoknak egyik központi, egyben stratégiai kérdése a civil society működésének feltárása, addig a régiót tekintve az ilyen irányú szisztematikus kutatások területén határozott deficitek érzékelhetők. (*John Hall: Civil Society: Theory, History, Comparison Cambridge, 1995.*).

A régiót érintő felismerés egyik kézzel fogható bizonyítéka volt az 1989-ben Castalgandolfoban megrendezett Europa and Civil Society c. tanácskozás, ahol neves gondolkodók (Ralf Dahrendorf, Edward Hills, Borislav Geremek és mások) fejtették ki a civil társadalom, polgári társadalom összefüggéseiről nézeteiket. A fent említett politikai, társadalmi kihívások miatt térségünkben az elmúlt másfél évtizedben a médiák által felerősítve ismét előtérbe került az alapítványozás, adományozás, a mecenatúra kérdése. Erre rezonáltak a különböző gazdaság- és társadalomtudományi valamint kultúrtudományi diszciplínák képviselői és indítottak el széles körű kutatási programokat (Berlin, Bréma, Moszkva), hogy történeti kontextusba vizsgálják a mecénás és a mecenatúra és az őt körül ölelő társadalom viszonyát, egyes általuk működtetett intézményeket regionális keretbe illesztve, gyakorta országokon átívelő strukturális analízis révén. A kutatás megkezdése óta a fenti szempontok újabakkal egészültek ki, melyek aláhúzzák a téma változatlan aktualitását. Ugyanis a rendszerváltás minden nehézségével küszködő országokat is elértek a globalizáció kihívásai és napjainkban annak válsága és az ehhez kapcsolódó felismerés, hogy az állam egyedül nem képes a társadalmi együvértartozás materiális és szellemi feltételeit biztosítani.

A kutatás célja, jellege

A kutatás célja volt ahhoz a nemzetközi irányvonalhoz kapcsolódni, amely a polgáriasság fogalmának bevezetésével, a modernizáció útjára lépő közép-európai társadalmak működését egyfajta tágabb értelemben vett kulturális gyakorlatként írja le. Olyan folyamatként, miszerint, a polgárság kultúrájával az egész társadalom megjelenítésére igényt formál, amely jelenti egyben azt is, hogy a polgáriasság fogalmába bele tartozik olyan kulturális gyakorlat, mentalitás is, amely nem kizárólag a polgárság sajátja, sőt egyes elemei a polgárságon kívül eső társadalmi csoportok jellemzői, a polgári értékeken kívül esnek.

Az alapkutatási jellegnek megfelelően a munka az első három évben kifejezetten forrásfeltárássra, értékelésükre irányult. A mecenatúra típusai (individuális, csoportérdekű, össztársadalmi kollektív), valamint a forrásbázis gazdagsága és rendkívül szerteágazó volta (típus és lelőhely egyaránt, - BFL, MOL, MTA Kézirattár, OszK Kézirattár, Aprónyomtatványtár, Nemzeti Galéria Adattár, Iparművészeti Múzeum Irattár stb) miatt a kutatás harmadik évében nyilvánvalóvá vált a feladatok terén bizonyos átütőmérés és ésszerű korlátozás szükséges. Tekintettel arra, hogy ez egy egyszemélyes vállalkozás, közreműködők nélkül. Továbbá 2007 januárjában megalakult az MTA-OSZK Res libraria Hungariae Kutatócsoport, melynek 19. századi munkacsoportját irányítom. A csoport hosszútávú programjának kidolgozása, munkájának elindítása átmenetileg olyan mértékben terhelt le, hogy kezdeményeztem az OTKA Társadalomtudományi Kollégiumának Elnökségénél a projekt 2007 naptári évre történő felfüggesztését, futamidejének 2008 december végéig szóló meghosszabbítását. Az elnökség KO 13649/2006. határozatában hozzájárult ehhez.

Ennek értelmében a forrásfeltárással prioritást élvezett a mű- és művészetpártolás a képző- és iparművészet, valamint az irodalom területén, illetve kizárólagosan az ehhez kapcsolódó jótékonykodás. Magyarországon a művészeti mecenatúra kutatói már a két világháború között, majd a téma újbóli virágzása (az 1980-90-es évektől) többnyire művészettörténészek, akik elsősorban a téma intézménytörténeti aspektusát vizsgálják, gyűjteményeket elemeznek. (A másodvirágzás idején kiemelkedő tanulmányok, elemzések születtek Mravik László, Róka Enikő, Geskó Judit és mások tollából). Ezzel szemben én a gyűjtő személyét, a megbízó, a műkereskedő komplikált viszonyrendszerét helyeztem előtérbe, ezeket az elemeket próbáltam összekapcsolni az intézményi- gyűjteményi - és az izléstörténettel. A törekvés az volt, hogy a budapesti mecenatúra folyamatáról egy kép rajzolódjék ki, úgy hogy a benne résztvevők gazdasági-szociokulturális háttérének feltárásával a budapesti társadalom szerkezete is megvilágítódjék.

Forrásbázis, forrásfeltárás

Névjegyzéke azon személyeknek, testületeknek melyekre anyaggyűjtés történt

**id. Andrassy Gyula
Andrassy Manó
Andrassy Tivadar**

**ifj. Andrassy Gyula
Andrassy Géza
Andrassy Dénes**

**Back Bernát
Balla, Vida Irén
Beczkói Bíró Henrik
Beér József Konstantin
Benczúr Gyula
Biehn János
Bókay Árpád
Böhm József Dániel**

**Bakonyi Károly
Baumgarten Nándor
Bedő Rudolf
Behr Lajos
Beöthy Zsolt
Bischitz Gyula
id. Bókay Gyula
Boross Jenő**

**Chorin Ferenc
Cseh-Szombathy László**

**Csáky Illés gróf
Csetényi József**

**Delhaes István
Déri Frigyes
Dobay Aurél**

**Delmár Emil
Dirsztay Andor**

**Elischer Boldizsár
Ernst Lajos**

Enyedy Lukács

**Faragó Ödön
Fischer Mór farkasházi
Fellner Henrik
gr. Ferri Lipótné, Wodianer Anna
br. Forster Gyula**

**Farkasházy Fischer Jenő
Fejérváry Gábor**

**Friedmann Ignác
Fruchter Lajos**

**Gerbeaud Emil
Gerlóczy Gedeon
Goldberger Leó**

**Gerhardt Gustáv
Glück Frigyes**

**Haggenmacher Károly
Harkányi János
Harkányi Sándor
Hatvany Józsefné
Heckenast Gusztáv
Herzog Mór Lipót
Hirschler Henrik**

**Halmos Izor
Harkányi Frigyes
Hatvany Ferenc
Hatvany Lajos
Herman Lipót
Herzog Péter
Holländer Leó**

Ipolyi Arnold

Jakobovits Jenőné

**Káldi Jenő
Kilényi Hugó
Kohner Károly
Kornfeld Zsigmond
Kozma Lajos
Kuffner Károly**

**Laub László
Lederer Sándor**

**Majovszky Pál
Malonyai Dezső
Meller Simon
Miklós Andor és felesége Gombaszögi Frida**

**Nádor Henrik
Nemes Marcell**

Oltványi Ártinger Imre

**gr.Pálffy János
Prokopius Béla
Petrovics Elek
Politzer Zsigmond
Pulszky Károly**

**Radnai Béla
Rózsa Miklós –Művészház**

**Sonnenfeld Zsigmond
Surányi Béla
Schossberger Lajos**

**Szana Tamás
gr.Szapáry Géza
Szivák Imre**

Tószegi Freund Mihály

Ullmann Andor

gr.Zichy Edmund

Volkman Róbert.

Jánossy Béla

**Karátsonyi Jenő
Kohner Adolf
Kónyi Hugó
Kornfeld Mór
Krausz Simon**

**Lederer Ágoston
br. Lipthay Béla és neje Mack Amália**

**Magyar Mannheimer Gusztáv
Máriássy Zoltán**

Moskovits Miklós

Neményi Bertalan

Osmitz Géza

**PerlepProkopiusné
Perlmutter Alfréd
Pfeffer(Pétery) Ignác
Pulszky Ferenc**

Ráth György

**Stéger György és fel. Urbán Anna
Schiffer Miksa
Scholtz Róbert**

**gr. Szapáry László
Szegő Miklós**

Ullmann Sándor

gr.Zichy Jenő

Wahrmann Mór
Weiss Fülöp
Wittmann Ernő
Wolfner Gyula
Wolfner József

Wida Jenő
Wodianer Albert
Wolfner László
Fia, Farkas István

Egyéb testületi

Pesti Műegylet

Képzőművészeti Társulat

Képzőművészeti Társulat díjai:

- Képzőművészeti Társulat Társulati díj

- br. Forster Gyula díj (1846-1932)j Vaszary alapítvány díj

-br. Károlyi Tibor díj

_Lipótvárosi Kaszinó –díj

- Ráth György

Rökk Szilárd díj

Japán kávéház

Műbarátok Köre

Iparművészeti Társulat

Múzeumbarátok Egyesülete

Szent György céh

Schlaraffia bohém egyesület

Távlati terv, a feltárt források adatbázisba rendezése, egy adatbank létrehozása a további feldolgozó munka érdekében.

Elvégzett kutatási feladatok, eddig elért eredmények, további teendők

Leírásra került a polgári mecenatúra fogalma, melyet a tágabb értelemben vett polgári kultúra részeként röviden olyan tevékenységnek tekintünk, amely a

privát szférából a nyilvánosság felé fordulva magán eszközöket mozgósít közcélok érdekében, gyakorta olyan terepen, ahol az állam finansziális, szervezeti alakító, formáló szerepe is megfigyelhető. Lefedi a művészet, a tudomány és a társadalom életvilágát. Igyekeztünk a mecénás személyére úgy tekinteni, mint aki tevékenységével a magánélet és nyilvánosság közötti feszültségi térben működik. Nem csupán megjelenít, képvisel és összeköt érdekeket és motívumokat (művész és megbízó közötti viszony, alapítványozó és az adott intézmény közötti viszony), hanem sokoldalú viszonyrendszerben cselekszik (műkereskedelem, múzeum, tudományos intézményrendszer, állami és fővárosi adminisztráció, és az ehhez kapcsolódó normák, tradíciók), mely révén a polgári mentalitás és társadalom jellege praktikus leíró tartalmat nyer.

Vizsgálat alá került a gyűjtők köre, a gyűjtemények profilja , gyűjtemények születésének időintervalluma. Magyarországon a nemesi-rendi társadalomban évszázadokon keresztül a mecénatúra legfőbb formáját a műgyűjtés jelentette. Profilját tekintve egészen 19-20 század fordulójáig tradicionálisan az iparművészeti tárgyak és a könyvgyűjtés gyűjtés dominált. Az 1880-as évektől került előtérbe a képzőművészeti alkotások gyűjtése . A legnagyobb és nemzetközi színvonalú magán képgyűjtemények 1905-1915 között születnek, amikor a magyar pénzarisztokrácia gazdasági sikereit ilyen módon is kamatoztatja, leginkább a második generáció. Ugyanakkor az iparművészeti tárgyak gyűjtése is új lendületet kap. Egyrészt a kapitalista nagyipar előretörésével, a tömegtermeléssel a hagyományos kézműves termékek előállítására háttérbe szorul- fontossá válik őrzésük-, másrészt az 1851-től megrendezendő világkiállítások (különösen,1873 Bécs,1889 Párizs) ösztönzőleg hatnak a magyar műiparra. A cégek fontosnak tartják a nemritkán historikus múzeumi anyag ihlette mives tárgyaknak a prezentációját. A felemelkedőben lévő polgári középosztály is megteremti igényes tárgykollekciókkal lakáskultúráját és elvezeti őt a műgyűjtéshez, mecénási tevékenységhez.

A kutatás egyaránt kiterjedt az egyéni és kollektív mecénási teljesítmények feltérképezésre. A gyakorlatban, és így az elemzés során e két tevékenység számos területen egymásba csatolódt, hiszen az akkor születendő hatalmas magángyűjtemények tulajdonosai közül számosan szorgalmazták, hogy azok a közönség számára is elérhetővé váljanak.

Ezzel már ki is léptünk a kollektív mecénatúra területére, amely önkéntes, olykor alkalmi társulások révén magánpénzek megmozgatásával (adomány, támogatás) révén a magán- nyilvános cselekvési térben gyakorol befolyást a művészi produkció terjedésére. Ennek legismertebb kezdeti formái a szaporodó művészeti egyesültek, múzeumi egyletek. Ezzel szemben mi a korszak

műgyűjtőinek kollektív kiállításait vettük górcső alá, megállapítva a főbb álmomások, etapokat, vizsgálva az ott résztvevők társadalmi összetételét. (1864 Bécs, 1873 Pest, 1896, 1902, 1907, 1910). A magyar társadalom mélyrétegeiben a századfordulóig lejátszódó szerkezeti változásokat és ennek kihatásait a magángyűjtemények és gyűjtők összetételére először a nyilvános térben 1902-ben a Budapesti Orvosszövetség által a Múcsarnokban megrendezett kiállításon, valamint az Iparművészeti Múzeumban rendezett amatőr gyűjtők kiállításán és a Művészház 1910-es kiállításán értük tetten. Ezek az első olyan kiállítások, ahol már döntő részben a Wirtschaft - und Bildungsbürgertum van jelen. Az Orvosszövetség rendezvényén a 137 kiállító személy közül mindössze 11 tartozott a születési arisztokráciához.

A legjelentősebb műtárgy együttest a nagypolgárság, a Wirtschaftsbürgertum vonultatja fel. Mindenekelőtt az első ütemben az 1860-70 években a terménykereskedelemmel meggazdagodott zsidó családok, akik tőkéjüket az élelmiszeriparba és egyéb feldolgozó iparba, majd a gyáriparba és a bankiparba fektetik. E századfordulóra megizmosodott családok számára házasságok, rokoni kapcsolatok hálaja révén növekszik az ilyen jellegű felhalmozás normává, tradícióvá válik a műtárgygyűjtés. Például a. magyar cukoripart fémjelző Hatvany –Deutsch család tagjai közül a hatvani –nagysurányi cukorgyár alapítójának Hatvany Józsefnek a felesége, Laczkó Fanny, az alapító fiútestvére Károly, és nőtestvére Hatvany –Deutsch Fanny aki pedig a dohány kereskedő bankár Herzog Mór felesége, valamint Herzog Mór ugyanazon kiállításon egyaránt önálló gyűjteményekkel van jelen.

Megállapításra került, hogy műgyűjtésük eredménye képpen a tulajdonosságában a századfordulót követő évtizedben az arisztokrata túlsúly eltűnében van, a nagyiparosok, új nagybirtokosok, bankároké a főszerep. Betudható ez részben annak is, hogy a főnemesség és közép-nemesség egy részének gazdálkodása elmaradott, folyamatosan tőkehiánnyal küszködik és gyakorta megválni kényszerül a gyűjteményektől, vagy legalábbis egyes daraboktól, melyeket , -olykor a külföldi értékesítéseken keresztül – zömmel az új pénzmágnások vesznek meg. Ezzel összefüggésben a középosztálybeli gyűjtők, kiállítók köre is szélesedik, különféle társadalmi jogállású, és foglalkozású egyén kezdi kialakítani kisebb-közepes méretű gyűjteményét. A Magyarországi társadalmi tagolódás sajátossága, hogy a középosztály két egymástól eltérő, alig vegyülő réteget foglal magába. A középosztály gerincét továbbra is a rendi eredetű birtokos nemesség alkotja, de az újonnan belépő gyűjtők között köreikből középbirtokos nemest alig találunk. Anyagi viszonyaik ezt nem engedik meg, új tárgyak gyűjtési feltételei nem biztosítottak. Ha jelen is vannak a kiállításokon és adományoznak is, a családi örökség darabjait mutatják be.

A középosztály igazi súlyát a részben belőlük kiváló, és hozzájuk kötődő polgári foglalkozásra váltó tisztviselő, értelmiségi réteg képezi, akik főként állami hivatalokban töltenek be tisztséget. Mellettük egyre nagyobb részvételi aránnyal képviseltetik magukat szabadfoglalkozásúak (építész, jogász, mérnök, felsőiskolai tanár, múzeumi szakemberek, szakírók), valamint magánhivatalnokok bankoknál, biztosítótársaságoknál, akik mindennapos munkájuk, ellentételeként szakértelmükkel, jogdíjaikkal teremtik meg egzisztenciájukat. Mind jelentősebbé válik a zsidó középpolgárság, háztulajdonosok, kereskedők, magánzók, értelmiségiek aránya.

A kollektív mecénási teljesítmény egy másik vizsgálata a Fővárosi Könyvtár gyűjteményét megalapozó mecénási kör tevékenységének feltárására irányult (Frank Ignác, Xantus János, Trefort Ágoston, Zichy Jenő, Vámbéry Ármin, Thallóczy Lajos, Deák Ferenc Szabadkőműves páholy stb.). Ennek során folytatódott a korábban megkezdett közös munka a Lipcsei Egyetemen a Zentrum für Höhere Studien munkatársaival. A kutatás részeredményét a *Mäzene und Mäzenatur im Dienste der Nation und der Hauptstadt Budapest*. c. tanulmányban foglaltam össze, a „*Les bibliothèques centrales et la construction des identités collectives*” c. kötetben. Prezentációja 2005 márciusában a lipcsei nemzetközi könyvvásáron volt.

A kutatás másik súlypontját az egyéni mecénási tevékenység feltárása képezte. Megpróbáltunk elkülöníteni gyűjtő típusokat és vizsgáltuk a motívumokat. Kocka, Kaschuba, Gaethgens kutatásai nyomán abból indultunk ki, amennyiben a jövedelmi és foglalkozási viszonyokon alapuló polgári státuszfogalmat más tényezőkkel is kiegészítjük, mint a képzés, izlés, mentalitás, egy formálódó polgári kultúra és életstílus és magatartásmód jelenségei leírhatóvá válnak és egy történetileg változó kulturális praxisban elhelyezve új konkrét társadalmi cselekvési tartalmakban és interakciókban öltönek testet.

Vizsgáltuk a gyűjtő, a mecénás származását, karrierpályáját, generációs kötődéseit, társadalmi pozícióját, valamint a tőkeképzés menetét, anyagi helyzetének változását (eladósodás, újrakezdés, menekülési útvonalak, kudarc) a cél, a gyűjtemény építésének függvényében. Mindezen tényezők milyen hatással voltak a gyűjtemény összetételére, jellegére, melyből a gyűjtő izlésére, mentalitására, mintakövetésre következtethetünk. A gyűjtő anyagi helyzete, társadalmi pozíciója a gyűjtemény nagyságával, értékével összhangban volt-e? Igyekeztünk a pénzbefektetés, kezelés formáit nyomon követni, ugyanakkor a feltárt források a gyűjtő vagyonának megbecsült nagyságrendjén túl a ténylegesen e célra fordított összegekről kevés konkrétumot árultak el. (kivétel egy-egy konkrét nagyobb képvásárlás, ajándékozás esetén). Ezért az arányokra nehezen tudtunk következtetni. E vizsgálatok során két gyűjtő, adományozó típust mutattunk meg: -- Kohner Adolf, az úttörő (mintakövetés), Nemes Marcell az üzletelő, spekulatőr.

Kiemelt szempont volt, mely motívumok (anyagi, érzelmi) készítették az egyéneket, a különböző családokat, foglalkozási csoportokat az adományozásra, alapítványozásra, hiszen a polgári önmegvalósítás, a magánvállalkozás sikerre vitelének elvét, a hivatásban elérendő karrierpályára való törekvést a polgárság egésze magáénak vallotta, ugyanakkor ezeknek csak egy része szánta el magát adományozásra. Hogyan vált valaki gyűjtőből mecénássá? A motívumok között mennyire érhető tetten a luxusfogyasztás reprezentálása, avagy rezonálás a modernizálódó társadalom fejlődésének deficiteire, jövő orientáltság, csoportérdek-gazdasági –társadalmi elithez való tartozás vágya, kifejezése, esetleges deficitek kompenzálása, illetve a hatalom demonstrálása. Tekinthetjük - e ezt az önmegvalósítás eszközének, a személyes becsvágy kifejeződésének, ami egyben feltételezi a művészekkel való kapcsolattartás révén a bekerülést a vágyott bohém- művész asztaltárságba (pl Japán kávéház), éppúgy mint a magasabb társadalmi köröket fémjelző estélyekre, vacsorákra. Az adományozók a múzeumok igazgatóságától köszönő levelet, kiemelt esetben miniszteri köszönetet kaptak. Például az Iparművészeti Múzeum irattárában százával maradtak fenn az ilyen levelek. Számukra ez pozicionálást, önbizalmat és társadalmi presztízst jelentett. Ezt tovább erősítette, hogy nevük kikerült a nyilvánosságba, a múzeum az adományozók listáját rendszeresen leadta a sajtónak és a budapesti sajtó egy-egy nagyobb adomány esetén képriportban is beszámolt az eseményről.

A motívumokat elemezve az ajándékozás aktusa tovább élte az arisztokrata tradíciót, mintát, egyfajta erkölcsi kötelezettségvállalást és hazafias kötelezettség, elvárás teljesítését, hogy az elnyert gazdagságból valamit visszajuttassanak a társadalomnak és közcélokra a haza javára önként áldozzanak, mely elvhez igazodó rétegek kiszélesedése folytán ez mindinkább normakövetéssé válik és polgári tartalmat nyert. A hazafiassághoz, patriotizmushoz és történetiséghez való viszonyulás, mint gyűjtési rendező elv sajátos jelentőséggel bírt a zsidó műgyűjtők esetében, és itt nem kerülhettük meg, hogy azt, ha csak jelzésszerűen is, de összefüggésbe hozzuk az akkulturációval, asszimilációval, az identitás kérdéskörével . Mindezt Ernst Lajos példáján keresztül világítottuk meg. Az ő története tipikus esete annak is, mikor a mecénás a tevékenységét, a közte és a társadalom között zajló szimbolikus csereként, mecénási tevékenységének ellentételezéseként fogja fel. Különösen izgalmas kérdés, hogy a csere, az ellentételezés megvalósul-e, megvalósulhat-e, vagy éppen döntést hozó felső társadalmi körök, intézmények ellenállása miatt megghiúsul? Hogyan viszonyul egymáshoz mecénás és az őt körülvevő társadalom (lásd Nemes Marcell, Ernst Lajos esete)?

A motívumokat tovább elemezve, a mecénatúra aktív típusa működési mechanizmusának feltárásához, - amikor az ajándékozási aktus mellett az

adományozó valamilyen formában a társadalmi fejlődés részesévé kívánt válni, adott esetben bizonyos kultúrpolitikai célok befolyásolójává, olyan módon, hogy az állammal, a fővárossal, az azt megtestesítő intézményekkel működik közre – közelebb visz a mecénás - és a múzeumi szakember, a művészettörténész közötti viszonyrendszer feltárása. Ez döntően a bizalomra és folyamatos kommunikációra alapoz és általa szellemi kötelékek, érdekek, törekvések kapcsolati hálója kezd el működni. Ezt a kapcsolatrendszert Majovszky Pál műgyűjtő és Meller Simon múzeumi kurátor működésén keresztül, illetve Ráth György példáján vizsgáltuk meg. Az utóbbi személyében egyesítette a műgyűjtőt, a múzeumigazgatót, a mecénást és őt egy ajándékozási-adásvételi szerződés kapcsán vettük szemügyre.

Különböző példák bemutatásával igyekeztünk vázolni azt az utat, mely a magyarországi műgyűjtést és a mecénatúrát a kettős monarchia idején jellemezte. Ez a mecénatúra tükrözi a polgárosodás útját járó magyar társadalom szerkezeti változásait. A benne résztvevők integratív funkciót láttak el, az arisztokrácia és a nagypolgárság vásárlásaival, adományaival egyaránt továbbvitte a tradicionális magatartásmintát, közös cselekvési térben közvetítőkké váltak, miközben az újonnan belépő polgárok definiálták, pozicionálták magukat, aktivitásukkal a társadalmi fejlődés részeseivé, kultúrpolitikai célok befolyásolójává váltak. Tevékenységük révén nyitottak az új értékek felé, és vált a kortárs művészet is piacosíthatóvá, míg egyes műalkotások kanonizálódtak. A polgári mecénatúra nézetem szerint nem altruista, nem önző egyéni érdekeket jelenít meg, nem a teaurálást tekinti fő céljának, hanem olyan stratégiának tekinthető, amely a pénz révén kulturpresztizst teremt és ezáltal a formálódó közös polgári kultúra és társadalom egyik fontos faktorává válik.

A vizsgálat az OTKA kutatás lezárultát követően folytatódik. Újabb szempontok (minták - értékek örökítése, generációk kapcsolódása, hálózatok épülése,) alapján feldolgozásra vár az itt feltárt forrásanyag. Kitolódnak az időhatárok, mivel a kutatás során egyértelművé vált, hogy az első világháború, az országot ért súlyos területi, gazdasági veszteségek e téren nem jelentettek cezúrát. Az igazi átrendeződés a világgazdasági válság következményeként, majd a zsidó törvények bevezetésével, és a háborús események hatására történt meg.

A kutatás eredményeinek bemutatása, nemzetközi kapcsolatok

A levéltári kutatásokat a könyvészeti irodalom tanulmányozása előzte meg, illetve egészítette ki. Erre egyéb külföldi kutatás adta lehetőséget is kihasználva a Deutsche Nationalbibliothekban (2004 Frankfurt, Lipcse, 2006 Bayerische Staatsbibliothek München, DNB. Lipcse, Preussische Staatsbibliothek Berlin) nyílt több alkalommal mód, különös tekintettel az elméleti irodalomra és az összehasonlító kutatásokra. A téma kutatása lehetőséget kínált számos területen

együttműködésre, összehasonlító város, - társadalom és - kultúrtörténeti megközelítésben. Folytatódott a közös munka a Lipcsei Egyetem Zentrum für Höhere Studien (Prof. Matthias Middell), valamint az École Pratique des Hautes Études, és a Centres National des Recherches Scientifique Paris (Prof. Frédéric Barbiér Paris) munkatársaival. Kapcsolatfelvételt történt a Brémai Egyetem Mecenatúra Kutatócsoportjával (Gemeinschaft und Gemeinsinn im langen 19. Jahrhundert).

A kutatás eredményeiről az alábbi konferenciákon, workshopokon számoltam be:

Les bibliothèques centrales et la construction des identités collectives. (*Mäzene und Mäzenatur im Dienste der Hauptstadt*) Conférence Budapest 2003.

Stifterprofil, Stiftungszweck im städtischen Raum. Workshop Leipzig 2005.

Tagung zum Gedächtnis Pierre Bourdieu. Zur Theorie des Handelns. (*Der Einfluss von Patronage auf die moderne Kunst*). Friedrich Alexander Universität Erlangen-Nürnberg 2006.

Collective and Individual Patronage and the Culture of Public Donation in the Civil Society (*Mäzene und die Budapester Gesellschaft in der Gründerzeit*) Conf. Prague 2008.

Mecénások és polgárok. Értékek, motívumok a századfordulós Budapesten. Oszk. éves tudományos ülésszak 2008.

Rückkoppelungseffekte des Mäzenatentums auf die städtische und staatliche Politik in Budapest Semesterabschlussstag Universität Leipzig 2009 január.

Publikációk

Mäzene und Mäzenatur im Dienste der Nation und der Hauptstadt. In: Les bibliothèques centrales et la construction des identités collectives. Edité par F. Barbier et I. Monok. L'Europe en réseaux. Contributions à l'histoire de la culture écrite 1650-1918. Leipziger Universitätsverlag Leipzig, 2005. Vol. 3. 101-125. Prezentáció 2005 a lipcsei könyvvásáron. Ugyanott Podiumsdiskussion.

A kutatás jelenlegi állapota egy magyar és egy idegen nyelvű tanulmányban kerül 2009-ben összegzésre.

Einige Aspekte des Mäzenatentums und die Budapester Gesellschaft. In: Collective and Individual Patronage and the Culture of Public Donation in the Civil Society. Praha, 2009. S. 1-27. (sajtó alatt)

Mecénásság, mint a polgári cselekvési terep, és kulturális (ön)kifejezés tárháza. (Tanulmány gyűjteményes kötetben, kéziratleadás 2009 szeptember)

